

แนวทางการจัดตั้ง “ศูนย์การเรียนรู้ธนบุรีศึกษา” มหาวิทยาลัยธนบุรี

A MODEL OF SETTING THONBURI-LEARNING CENTER

สำราญ พลดี

Samran Phondee

สำนักวิชาศึกษาทั่วไป มหาวิทยาลัยธนบุรี

ltee007@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งศึกษาแนวทางการจัดตั้ง “ศูนย์การเรียนรู้ธนบุรีศึกษา” มหาวิทยาลัยธนบุรี เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านท้องถิ่นธนบุรี ซึ่งแนวทางการดำเนินงานอาจกำหนดระยะเวลาในการเริ่มจัดตั้งออกเป็น 5 ปี โดยมี 3 ระยะ คือ ระยะที่ 1 รวบรวมองค์ความรู้ด้านประวัติศาสตร์ ศิลปะ และวัฒนธรรมท้องถิ่นธนบุรี ระยะที่ 2 พัฒนาองค์ความรู้และสร้างองค์ความรู้ใหม่ ระยะที่ 3 การเผยแพร่แลกเปลี่ยนองค์ความรู้ด้านธนบุรีศึกษาและการกำหนดทิศทางแผนงานในอนาคต ซึ่งความสำเร็จของแผนการดำเนินงานจำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนทั้งด้านงบประมาณ ด้านบุคลากร วัสดุอุปกรณ์ และเทคนิคการบริหารจัดการ สิ่งที่สำคัญที่สุดคือ การเห็นคุณค่าและความสำคัญในมิติที่เป็นนามธรรม ไม่ใช่ผลในเชิงธุรกิจ

คำสำคัญ: ท้องถิ่นศึกษา, ศูนย์การเรียนรู้, ธนบุรีศึกษา

ABSTRACT

The objective of this article is to study a model analysis of setting “Thonburi-learning center” at Thonburi University. This center is a learning center for local Thonburi, in which it will be determined within 5 years-timeline in 3 phases. Namely, the first phase is to put together historical, arts, and local culture knowledge. Secondly, it is to develop knowledge and create new one. Finally, it is to disseminate and exchange Thonburi study knowledge and determine the future direction plan. The success of this plan is depended on financial budget, staffs, equipments and administrative techniques and most importantly, the abstract and non-commercial purposes are more crucial.

Keyword: Local Study, Learning Center, Thonburi Study

บทนำ

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 (2556: 552) [1] ให้ความหมายคำว่า “ท้องถิ่น” ไว้ว่า ท้องที่ใดท้องที่หนึ่งโดยเฉพาะ เช่น เวลาท้องถิ่น ประเพณีท้องถิ่น นอกจากนี้ยังอธิบายถึงคำว่าท้องที่เพิ่มเติมว่า หมายถึง พื้นที่หรือถิ่นที่แห่งใดแห่งหนึ่ง เช่น ท้องที่จังหวัด ท้องที่อำเภอ ท้องที่ที่เกิดเหตุ ท้องที่ที่มีภูมิสำเนา ซึ่งความหมายดังกล่าวอธิบายถึงพื้นที่ที่

กำหนดด้วยสภาพแวดล้อมทั้งทางภูมิศาสตร์และธรรมชาติ

จะเห็นได้ว่า “ท้องถิ่น” เป็นเรื่องของกลุ่มคนที่สามารถกำหนดขอบเขตได้ ซึ่งความเป็นกลุ่มสังคมเหล่านี้ เกิดจากการรวมตัวกันในช่วงเวลาหนึ่งอันจะทำให้เกิดเป็นลักษณะเฉพาะที่สามารถบ่งบอกความเป็นตัวตนที่แตกต่างกันได้ระดับหนึ่ง เช่น ท้องถิ่นอีสาน ท้องถิ่นชาวเล ท้องถิ่นภาคกลาง เป็นต้น ความเป็น

ลักษณะเฉพาะเหล่านี้เกิดจากการเรียนรู้ สังคม และ ปรับประยุกต์วิถีการดำรงชีวิต จนเกิดกลายเป็นองค์ความรู้ที่มีความสำคัญต่อการเรียนรู้และเข้าใจในตัวตน รวมถึงรากเหง้าในอดีตของท้องถิ่น ทว่าบรรดาองค์ความรู้ที่เกี่ยวกับท้องถิ่นกลับสูญหายไปตามกาลเวลา ซึ่งเป็นเรื่องที่น่าเสียดายอย่างยิ่งที่องค์ความรู้ที่มีคุณค่าเหล่านี้จะหมดคุณค่าและสูญหายไป

สิ่งสำคัญคือ การปล่อยให้องค์ความรู้สำคัญของท้องถิ่นเลือนหายไป ด้วยเหตุผลหลายประการที่เกิดขึ้น ทั้งการไม่เห็นคุณค่าของความเป็นท้องถิ่น หรือองค์ความรู้เดิมของท้องถิ่นเองไม่สามารถตอบสนองหรือแก้ปัญหาของสังคมในยุคปัจจุบันได้ รวมไปถึงการปล่อยให้ฐานความรู้ด้านท้องถิ่นเหล่านี้ถูกกาลเวลากัดกร่อนคุณค่าไปโดยไม่ได้มีกระบวนการจัดการที่ถูกต้องและคงคุณค่าไว้เลย ซึ่งแนวคิดหนึ่งที่จะช่วยแก้ปัญหาเหล่านี้ได้ คือ การจัดการองค์ความรู้ของท้องถิ่นให้มีระบบที่ชัดเจน หรือในรูปแบบ **“ศูนย์การเรียนรู้ท้องถิ่น”**

ดังนั้นคำว่า **“ท้องถิ่นศึกษา”** จึงมุ่งหมายที่จะทำการศึกษาร่องรอยของ “ท้องถิ่น” นั้นๆ ในแง่มุมต่างๆ ทุกๆ ด้าน เพื่อการดำรงรักษาองค์ความรู้ที่มีค่าเหล่านั้นโดยผ่านกระบวนการจัดการอย่างเป็นระบบ และนำเอาองค์ความรู้เหล่านั้นมาใช้ให้เกิดประโยชน์ ซึ่งอาจเป็นประโยชน์ในเชิงรูปธรรม เช่น การเป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีการจัดเก็บรายได้ การพัฒนาท้องถิ่นให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวโดยใช้ฐานความเป็นท้องถิ่นเป็นหลัก รวมถึงประโยชน์ในเชิงนามธรรม เช่น การตระหนักรู้ถึงคุณค่า เห็นความสำคัญของการเป็นท้องถิ่น เป็นต้น

บทความนี้ต้องการนำเสนอถึงแนวทางในการดำเนินงานจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ท้องถิ่นธนบุรี ภายใต้ชื่อโครงการจัดตั้ง **“ศูนย์การเรียนรู้ธนบุรีศึกษา”** ของมหาวิทยาลัยธนบุรี ซึ่งเป็นแนวทางหรือแผนการดำเนินโครงการต้นแบบ โดยเห็นว่าเมืองธนบุรีมีความสำคัญมาตั้งแต่สมัยอยุธยาและเป็นเมืองราชธานี (สมัยธนบุรี) จากความเป็นชุมชนเมืองน้ำมาเป็นชุมชนเมืองบก จากวิถีชีวิตครัวเรือนมาเป็นวิถีชีวิตเมืองใหญ่ พื้นที่แห่งนี้เป็นพื้นที่แห่งความหลากหลายทางศิลปะ วัฒนธรรม ชาติ

พันธุ์ ตลอดจนความหลากหลายทางสถาปัตยกรรม ทรงคุณค่าตั้งแต่ปราสาทราชวัง วัดวาอาราม อาคารบ้านเรือนขุนนางคหบดี จนถึงบ้านสามัญชนและวิถีชาวบ้านในย่านชุมชนเก่าแก่ ธนบุรีได้ตั้งร่องรอยทางประวัติศาสตร์และภูมิปัญญาที่เป็นเอกลักษณ์ ซึ่งหลงเหลืออยู่มากแต่ไม่ได้รับการศึกษาหรือเผยแพร่เท่าที่ควร อีกทั้งไม่มีศูนย์การเรียนรู้ในเรื่องราวเหล่านี้ อย่างจริงจัง ทำให้มรดกทางวัฒนธรรมเหล่านี้เริ่มสูญหายไปพร้อมกับกระแสความเปลี่ยนแปลง (ทิวทัศน์ อาชีพกรรม, เอกสารอัดสำเนา) [2] ซึ่งความหลากหลายดังกล่าวข้างต้นถือเป็นมรดกของท้องถิ่นที่มีความสำคัญและควรนำมาจัดการอย่างเป็นระบบ

ความสำคัญขององค์ความรู้เหล่านี้จะมีประโยชน์ในการช่วยให้เราเข้าใจอดีตในมิติของช่วงเวลาได้อย่างถูกต้อง อันจะเป็นประโยชน์ต่อการทำความเข้าใจปัจจุบัน รวมถึงการสร้างแนวทางการปรับตัวเพื่อก้าวไปสู่อนาคตได้อย่างมั่นคง ตามแนวทางที่พึงประสงค์ และเหมาะสม

ลักษณะของศูนย์แหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับท้องถิ่นศึกษา

คำว่า **“แหล่งเรียนรู้”** หมายถึง แหล่งข้อมูล ข่าวสาร สารสนเทศ และประสบการณ์ ที่สนับสนุน ส่งเสริมให้ผู้เรียนใฝ่เรียน ใฝ่รู้ แสวงหาความรู้และเรียนรู้ด้วยตนเองตามอัธยาศัย อย่างกว้างขวางและต่อเนื่อง เพื่อเสริมสร้างให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการเรียนรู้ และเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ (<http://www.nmk.ac.th> : เข้าถึงเมื่อวันที่ 16 มีนาคม 2557) [3] โดยแหล่งเรียนรู้จะต้องทำหน้าที่สำคัญ คือ การเป็นแหล่งเรียนรู้ตามอัธยาศัย ที่สามารถเข้าไปศึกษาหาความรู้ในเรื่องนั้นๆ ได้ตลอดเวลา ซึ่งความรู้ที่ได้เหล่านี้จะมีส่วนช่วยกระตุ้นความคิดอยากที่จะเรียนรู้ของผู้ที่สนใจมากกว่าการเรียนรู้ที่มีอยู่ในระบบ

แหล่งเรียนรู้แบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ แหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษา และแหล่งเรียนรู้ท้องถิ่น ซึ่งในส่วน

พิพิธภัณฑสถานวิทยา ศาสตร์ หอศิลป์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์ อุทยานวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี ศูนย์การกีฬา สถานประกอบการ วัด ครอบครัว ชุมชน องค์การภาครัฐและภาคเอกชน แหล่งข้อมูล ภูมิปัญญาท้องถิ่น แหล่งการเรียนรู้อื่นๆ เป็นต้น ซึ่งถือว่ามีความสำคัญเพราะเป็นเครื่องมือของบุคคลในการแสวงหาความรู้เพื่อพัฒนาตนเอง

กระบวนการหนึ่งที่สำคัญของศูนย์การเรียนรู้ คือ การจัดพื้นที่การเรียนรู้ทางกายภาพเพื่อให้ผู้ที่สนใจได้เข้ามาเรียนรู้ สามารถควบคุมกระบวนการเรียนรู้ในเรื่อง

นั้นๆ ได้ด้วยตนเอง หรือการเรียนรู้ที่อยู่ในรูปของกลุ่ม การเรียนรู้ที่เป็นกลุ่มเล็กๆ ตามเนื้อหาที่ศูนย์การเรียนรู้ นั้นๆ

ความสำคัญของการเรียนรู้เกี่ยวกับ “ท้องถิ่นศึกษา” โดยผ่านสถานที่หรือศูนย์การเรียนรู้ ซึ่งการเป็นแหล่งเรียนรู้ที่เปิดกว้าง ลดข้อจำกัดของกระบวนการเรียนรู้ตามระบบที่ไม่ประสบความสำเร็จในปัจจุบัน หรือที่เรียกว่าการเรียนรู้ตามอัธยาศัย ซึ่งทวัต อำไพพรรณ (อ๊ดสำเนา) [2] ได้สรุปความสัมพันธ์แนวทางการเรียนรู้ตามอัธยาศัยไว้อย่างน่าสนใจดังนี้

ความสัมพันธ์แนวทางการเรียนรู้ตามอัธยาศัย			
ลักษณะการเรียนรู้	การเรียนรู้ภายในศูนย์		การเรียนรู้นอกพื้นที่
	เรียนรู้แบบนั่งรับ	การเรียนรู้แบบโต้ตอบ	ทัศนศึกษา
แนวคิดในการเรียนรู้	บอกเล่าปากต่อปาก	ครูพักลักจำ	การเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง
วิธีการเรียนรู้	การเล่าเรื่อง	การฝึกปฏิบัติ	การท่องเที่ยวตามเส้นทาง
ลักษณะกิจกรรม	การจัดนิทรรศการในลักษณะต่าง ๆ	การเปิดหลักสูตรอบรมเทคนิคและภูมิปัญญาท้องถิ่นแก่ผู้สนใจ	1. กิจกรรมเดินเท้าเล่าเรื่อง 2. กิจกรรมจักรยานชมเมือง 3. กิจกรรมล่องเรือทัศนอาจร
ผู้มีส่วนร่วม	1. นักการศึกษา/ นักวิชาการ 2. ช่างเทคนิค 3. คนกลางผู้ประสานงาน	ได้รับความร่วมมือจากท้องถิ่นและผู้รู้จากชุมชน	ได้รับความร่วมมือจากชุมชนและประชาชนในชุมชน
หลักการ	พิพิธภัณฑศาสตร์	การมีส่วนร่วมของชุมชน	

ที่มา : ทวัต อำไพพรรณ. การศึกษาแนวทางการออกแบบศูนย์การเรียนรู้เนื้อหาด้านประวัติศาสตร์ ชุมชน และศิลปวัฒนธรรมในพื้นที่ธนบุรี โดยการปรับประโยชน์ใช้สอยจากอาคารเก่าทรงคุณค่าและบูรณาการส่วนใหม่สถาปัตยกรรม. วารสารวิจัยและสาระสถาปัตยกรรม/การผังเมือง ปีที่ 5 ฉบับที่ 3 . 2550. คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการผังเมือง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. เอกสารอ๊ดสำเนา

จะเห็นได้ว่า กระบวนการเรียนรู้ตามอัธยาศัยนี้ แสดงถึงความสำคัญของกระบวนการเรียนรู้ทั้งภายในสถานที่และการเรียนรู้นอกสถานที่ ซึ่งการจัดพื้นที่ให้เหมาะสมและพร้อมที่จะเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับผู้ที่ไม่ได้เรียนรู้ จะมีส่วนช่วยให้กระบวนการเรียนรู้เหล่านั้นมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลมากขึ้น เพราะเป็นการ

ช่วยประหยัดเวลาในการเรียนรู้หรือย่นระยะเวลาในการเสาะแสวงหาความรู้ได้เป็นอย่างดี

ในขณะที่ ศูนย์การเรียนรู้ท้องถิ่นหรือชุมชน เป็นศูนย์กลางการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับประชาชนในชุมชน เป็นสถานที่ที่เสริมสร้างโอกาสในการเรียนรู้ ถ้ายทอด แลกเปลี่ยนประสบการณ์วิทยาการ ตลอดจนภูมิปัญญาของชุมชน อีกทั้งยังเป็น

แหล่งบริการชุมชนในการจัดกิจกรรมต่างๆ ที่สอดคล้องกับความต้องการของประชาชน โดยเน้นกระบวนการเรียนรู้ในวิถีชีวิตของคนในชุมชน ให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม ก่อให้เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้ และมุ่งการพัฒนาแบบพึ่งตนเอง (กระทรวงมหาดไทย: 2550) [4]

การเรียนรู้จากศูนย์การเรียนรู้ชุมชน เป็นการเปิดโอกาสให้ทุกคนได้รับการศึกษาตามรูปแบบที่ต้องการ มีความยืดหยุ่นหลากหลายตามโอกาสและสถานการณ์ เป็นการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียน เช่น บริการข่าวสาร ข้อมูลต่างๆ เพื่อเป็นแหล่งความรู้ให้ผู้เรียนสามารถศึกษาเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง ส่วนกิจกรรมการเรียนรู้สามารถจัดได้อย่างหลากหลายโดยศูนย์การเรียนรู้ชุมชน จะมีส่วนสนับสนุนการเรียนรู้ของคนอย่างเป็นระบบ และสามารถเรียนรู้ตลอดชีวิตได้อย่างมีคุณภาพ และเติมเต็มให้สังคมไทยเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้อย่างแท้จริง โดยเรียนรู้ผ่านสื่อการเรียนรู้ประเภทต่างๆ เช่น จากวิทยากร จากสื่อวิทยุ โทรทัศน์ วิทยุทัศน์ คอมพิวเตอร์ แบบเรียนสำเร็จรูป หนังสือพิมพ์ การประชุม หรือการอบรม เป็นต้น ทั้งนี้การจัดศูนย์การเรียนรู้ที่ดี ควรจะต้องสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชนเป็นสิ่งสำคัญ (สนอง โลหิตวิเศษ: 2544. อัดสำเนา) [5]

แนวทางการบริหารจัดการ ศูนย์การเรียนรู้ “ห้องถิ่นศึกษา”

ปราโมทย์ น้อยวัน และคณะ (อัดสำเนา) [6] ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่องแนวทางการจัดศูนย์การเรียนรู้ชุมชน อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี ให้ข้อเสนอแนะว่าแนวทางการจัดศูนย์การเรียนรู้ชุมชน แบ่งรายละเอียดออกเป็น 4 ด้าน คือ ด้านบุคลากร งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์และด้านการบริหารจัดการ โดยด้านบุคลากร ควรจัดให้มีเจ้าหน้าที่ที่มีความรู้เกี่ยวกับห้องถิ่น มีการพัฒนาบุคลากรอย่างสม่ำเสมอ ด้านงบประมาณ ควรได้รับการจัดสรรจากรัฐและภาคชุมชนอย่างเหมาะสม ด้านวัสดุอุปกรณ์และอาคารสถานที่ ควรจัดให้เพียงพอต่อความต้องการ ด้านบริหาร

จัดการ ควรเป็นในรูปแบบคณะกรรมการที่ได้รับเลือกจากชุมชน และมีการแบ่งโครงสร้างการทำงานอย่างเป็นระบบ

แนวทางการบริหารจัดการศูนย์การเรียนรู้ท้องถิ่น ดังที่ปราโมทย์ น้อยวันและคณะอธิบายทั้ง 4 ด้าน มีส่วนสำคัญอย่างมากต่อการดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้ ซึ่งสามารถอธิบายได้ดังนี้

1. ด้านบุคลากร

บุคลากรมีความสำคัญอย่างมากต่อความสำเร็จของการบริหารจัดการศูนย์การเรียนรู้ ซึ่งบุคลากรที่จะเข้ามาอยู่ในกระบวนการดังกล่าวควรเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเข้าใจในองค์ความรู้ของท้องถิ่นหรือเรื่องนั้นๆ เป็นอย่างดี รวมถึงจะต้องเป็นผู้ที่เห็นความสำคัญขององค์ความรู้ด้านท้องถิ่น และมีความรู้ด้านการบริหารจัดการองค์กร สามารถปรับประยุกต์องค์ความรู้เหล่านั้นให้เข้ากับสถานการณ์ ความต้องการการเรียนรู้ของกลุ่มเป้าหมาย และมีความทันสมัยตลอดเวลา

2. ด้านงบประมาณ

งบประมาณจะเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนการดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้ โดยเฉพาะการดำเนินงานด้านท้องถิ่นศึกษาที่ควรได้รับการสนับสนุนงบประมาณทั้งจากภาครัฐ ท้องถิ่น ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง หรือผู้ริเริ่มก่อตั้งในสัดส่วนที่เหมาะสม และเปิดโอกาสให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการสนับสนุนงบประมาณ ความคิดเห็นนี้สอดคล้องกับข้อกำหนดในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 (2542 : 22) [7] หมวด 8 ว่าด้วยทรัพยากรและการลงทุนเพื่อการศึกษา ซึ่งรัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จะต้องระดมทรัพยากรหรือปัจจัยต่างๆ มาใช้จัดการศึกษาให้เพียงพอตลอดจนให้มีการใช้ประโยชน์จากทรัพยากร และการลงทุนเพื่อการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ คณะกรรมการศูนย์การเรียนรู้ชุมชน มีหน้าที่ในการจัดหาและสนับสนุนงบประมาณให้กับศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ซึ่งอยู่ในรูปค่าใช้จ่ายในการควบคุมการดำเนินงานในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การดำเนินการจัดสร้าง ปรับปรุง พัฒนา รวมถึงการบริหารจัดการ

3. ด้านวัสดุอุปกรณ์

ศูนย์การเรียนรู้ท้องถิ่นควรจัดสื่อ วัสดุอุปกรณ์ให้เพียงพอ ซึ่งความคิดเห็นนี้สอดคล้องกับมาตรฐานการบริหารจัดการศูนย์การเรียนรู้ชุมชน (กระทรวงมหาดไทย: 2550) [4] ซึ่งวัสดุอุปกรณ์เหล่านี้ควรมีความเหมาะสมทั้งสื่อการเรียนรู้ที่ถูกต้องตามเนื้อหาขององค์ความรู้ในท้องถิ่น เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายในการเรียนรู้ ทั้งนี้เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อผู้ที่สนใจให้สามารถเรียนรู้ได้ตลอดชีวิตและตอบสนองต่อความต้องการการเรียนรู้ของผู้ที่สนใจทั้งในท้องถิ่นและนอกท้องถิ่น ส่วนด้านอาคารสถานที่ ควรจัดสถานที่ภายในบริเวณรอบๆ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนให้สะอาด ร่มรื่น เหมาะแก่การเรียนรู้ทั้งโดยตรงและโดยอ้อม

4. ด้านการบริหารจัดการ

ศูนย์การเรียนรู้ด้านท้องถิ่นจำนวนมาก ไม่ประสบความสำเร็จทั้งที่มีวัตถุประสงค์หรือฐานความรู้ด้านท้องถิ่นที่เข้มแข็ง ซึ่งอาจเกิดจากกระบวนการบริหารจัดการที่ไม่สอดคล้องหรือไม่มีประสิทธิภาพ ซึ่งกระบวนการบริหารจัดการที่ดีควรมีการดำเนินงานอย่างเป็นระบบ มีภาคส่วนที่เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมในรูปของคณะกรรมการ มีการกำหนดนโยบายและวางแผนการดำเนินงานที่ชัดเจนเป็นระยะทั้งระยะสั้น ระยะกลาง และระยะยาว มีระบบการบริหารจัดการ การดำเนินงาน และการประเมินผลที่เป็นระบบ ซึ่งความคิดเห็นดังกล่าวสอดคล้องกับหลักการบริหารการศึกษาของสำนักบริหารงานการศึกษาออกโรงเรียนกระทรวงศึกษาธิการ 2534 ที่กำหนดองค์ประกอบในการบริหารจัดการกิจการศึกษานอกโรงเรียนในชุมชนไว้ คือ การวางแผน การบริหารงาน การวินิจฉัยสั่งการ การประสานงาน การรายงาน และการจัดหางบประมาณ

อย่างไรก็ตามความสำเร็จของการดำเนินงานเกี่ยวกับศูนย์การเรียนรู้ด้านท้องถิ่นศึกษา ยังมีปัจจัยอื่นประกอบอีกหลายภาคส่วน เช่น การได้รับความร่วมมือจากท้องถิ่นเอง ซึ่งมีส่วนสำคัญมาก เนื่องจากพลังจากความคิดที่ว่าตนเองนั้นมีส่วนร่วมหรือเป็นส่วนหนึ่งจะช่วยเสริมให้ความเป็นท้องถิ่นศึกษามีความ

เข้มแข็งมากขึ้น การสร้างบรรยากาศของการเรียนรู้ก็มีความสำคัญไม่น้อย บรรยากาศของศูนย์การเรียนรู้ที่เอื้อต่อความต้องการ ทั้งสภาพแวดล้อม บรรยากาศกิจกรรมการเรียนรู้ รวมถึงฐานข้อมูลหรือสิ่งที่จะให้ความรู้เหล่านี้จะช่วยให้การดำเนินงานสำเร็จตามวัตถุประสงค์ ผู้ให้บริการ เจ้าหน้าที่ หรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินงานทุกระดับ ก็มีส่วนสำคัญในการดึงดูดหรือผลักดันให้ผู้เรียนรู้มากขึ้นหรือน้อยลง บุคลากรที่มีความรู้ความเข้าใจ เห็นคุณค่าและความสำคัญของการดำเนินงาน จะมีส่วนสำคัญในการดึงดูดให้ผู้เข้ามาใช้บริการมากขึ้น รวมถึงการสร้างอัตลักษณ์หรือลักษณะเฉพาะที่โดดเด่นและชัดเจนของตนเองให้เกิดขึ้น ซึ่งก็หมายถึงความโดดเด่นหรือลักษณะเฉพาะของท้องถิ่นนั่นเอง

ในขณะที่ชาติ อำไพพรรณ (อัตสำเนา) [2] อธิบายว่า แนวคิดการบริหารจัดการศูนย์การเรียนรู้พิพิธภัณฑสถานต้องมีบุคคล 3 ฝ่ายที่เกี่ยวข้องคือ นักวิชาการ นักการศึกษา และนักเทคนิค โดยทั้ง 3 ฝ่ายต้องทำงานในเชิงบูรณาการ ได้แก่ การนำเสนอเนื้อหาเชิงวัฒนธรรมที่มีประสิทธิภาพควรนำเสนอรูปแบบสื่อที่สร้างบรรยากาศแบบเล่าเรื่อง การเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง และการมีส่วนร่วมของชุมชนในลักษณะผสมผสาน การนำเสนอเนื้อหาและจัดนิทรรศการควรเน้นการจัดนิทรรศการแบบหมุนเวียนมากกว่าการจัดนิทรรศการแบบถาวร เน้นการนำเสนอการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างคนวิถีชีวิตชุมชน เมืองและสภาพแวดล้อมมากกว่าการจัดแสดงวัตถุ การจัดกิจกรรมต้องมีลักษณะพลวัตไม่หยุดนิ่งและต้องมีการประชาสัมพันธ์ที่ดี และเหนือสิ่งอื่นใด การสร้างในศูนย์การเรียนรู้หรือพิพิธภัณฑสถานคือการสร้างพื้นที่ให้ความรู้และพื้นที่จุดประกายความคิดให้กับคนในสังคม

แบบจำลองแนวทางการในการจัดตั้ง “ศูนย์การเรียนรู้ธนบุรีศึกษา” มหาวิทยาลัยธนบุรี

จากแนวคิด รูปแบบ และความสำคัญของแหล่งเรียนรู้ด้านท้องถิ่นศึกษาข้างต้น ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม

มหาวิทยาลัยธนบุรี ในฐานะที่เป็นสถาบันอุดมศึกษาที่มีภารกิจหลักสำคัญประการหนึ่งคือการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม รวมถึงเป็นหน่วยงานที่มีศักยภาพในการดำเนินงานด้านท้องถิ่นศึกษา จึงควรดำเนินการจัดตั้งแหล่งเรียนรู้ท้องถิ่นในรูปแบบของ “ศูนย์การเรียนรู้ท้องถิ่น” โดยใช้พื้นที่ของมหาวิทยาลัยเป็นสถานที่ดำเนินงาน ใช้พื้นที่ธนบุรีเป็นแหล่งข้อมูล โดยคำนึงถึงความสำคัญของการศึกษา ดำเนินการรวบรวม และสร้างองค์ความรู้ด้านประวัติศาสตร์ ศิลปะ และวัฒนธรรมท้องถิ่นธนบุรี ควรจัดให้มีการจัดตั้งแหล่งเรียนรู้ด้วยวิธีการต่างๆ ตามศักยภาพของมหาวิทยาลัย ทั้งด้านการจัดการเรียนการสอน การเป็นศูนย์กลางข้อมูลการเรียนรู้สำหรับบุคคลทั่วไป ทั้งนี้เพื่อส่งเสริมความรู้ความเข้าใจในองค์ความรู้ด้านต่างๆ ของธนบุรี รวมถึงการอนุรักษ์ และเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ให้เป็นที่ประจักษ์แก่สังคม ซึ่งแนวทางการดำเนินการดังกล่าวควรอยู่ในกรอบที่ชื่อ “ศูนย์การเรียนรู้ธนบุรีศึกษา” ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับท้องถิ่น

พบหลักฐานทางประวัติศาสตร์ปรากฏชื่อเมืองธนบุรีตั้งแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานีในชื่อว่า “ธนบุรีศรีมหาสมุทร” แต่ฝรั่งชาวตะวันตกมักนิยมเรียกกันว่า “บางกอก” ในรัชกาลของพระชัยราชาธิราชได้ทรงมีพระบัญชาให้ขุดคลองลัดแม่น้ำเจ้าพระยาขึ้นระหว่างปากคลองบางกอกน้อย และแม่น้ำเจ้าพระยาสายเดิมบริเวณหน้าวัดอรุณราชวราราม ทำให้เกิดทางน้ำตรงสายใหม่ขึ้นสะดวกแก่เรือสินค้าที่จะล่องไปยังอยุธยา การขุดคลองลัดนี้ก่อให้เกิดสภาพทางภูมิศาสตร์ใหม่ กล่าวคือ แม่น้ำเจ้าพระยาเดิมเล็กลงจนกลายเป็นคลอง ในขณะที่คลองฝีมือนุชยกลับกว้างขึ้นจนกลายเป็นแม่น้ำจากคลองที่ขุดขึ้นใหม่นี้เอง ทำให้เมืองธนบุรีมีความสำคัญมากขึ้นโดยเฉพาะทางด้านเศรษฐกิจ ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชก็มีการให้ก่อสร้างป้อมปราการเพื่อใช้เป็นด่านตรวจตราและเก็บภาษีกับผู้ที่ที่จะเข้าไปติดต่อค้าขายกับอยุธยา ต่อมาความสำคัญ of เมืองธนบุรีปรากฏเด่นชัดเมื่อครั้งสมเด็จพระเจ้ากรุง

ธนบุรีที่ทรงเลือกเมืองเล็กๆ แห่งนี้เป็นราชธานีภายหลังจากที่เห็นสภาพของกรุงศรีอยุธยาที่เสียหายจนยากเกินเยียวยาจากการเผาทำลายของพม่าเมื่อคราเสียกรุงฯ ครั้งที่ 2 ทว่าเมืองธนบุรีนี้ก็เป็ราชธานีอยู่เพียง 15 ปี เมื่อสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชเสด็จเถลิงถวัลย์ราชสมบัติก็ทรงย้ายราชธานีข้ามฝั่งมาทางทิศตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยา เมืองธนบุรีจึงมีฐานะเป็นเพียงส่วนหนึ่งของกรุงเทพมหานคร

ลักษณะการตั้งถิ่นฐานของชุมชนนั้นจากเดิมมีการอยู่อาศัยโดยใช้แม่น้ำลำคลองในการตั้งถิ่นฐานหรือชุมชน ซึ่งด้วยสภาพพื้นที่ของธนบุรีส่งผลให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนทั้งความเป็นอยู่ สภาพวิถีชีวิต ที่อยู่อาศัย อาชีพ และขนบธรรมเนียมประเพณี ที่แต่เดิมเป็นการดำรงชีวิตของชุมชนพึ่งน้ำ เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงจากการพัฒนาประเทศ การพัฒนาถูกนำไปสู่การดำรงชีวิตของเมืองแบบสมัยใหม่ หรือแบบพึ่งบก อยู่กับถนนอันเป็นรูปแบบของการตั้งถิ่นฐานจากพื้นที่แตกต่างกัน (กิตติศักดิ์ วิทยาโกมลเลิศ. 2545 : บทคัดย่อ) [8]

นอกจากนี้เมืองธนบุรียังเป็นแหล่งชุมชนเก่าแก่ มีความสำคัญทางด้านเศรษฐศาสตร์มาก่อน ประกอบกับเป็นเมืองที่มีดินอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การเพาะปลูก รวมถึงเป็นแหล่งรวมของผู้คนหลากหลายเชื้อชาติและวัฒนธรรม พื้นที่ของเมืองประกอบไปด้วยลำคลองมากมาย ศิลปกรรม สถาปัตยกรรม ตลอดจนวิถีชีวิตของคนท้องถิ่นทำให้ธนบุรีมีเอกลักษณ์ความเป็นท้องถิ่นชัดเจน องค์ความรู้ต่างๆ เหล่านี้ถือเป็นมรดกอันทรงคุณค่าของชาติที่ควรได้รับการส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้อย่างจริงจัง เพื่อให้สังคมได้ตระหนักในคุณค่าและความสำคัญ of ประวัติศาสตร์ ศิลปะ และวัฒนธรรมท้องถิ่นของตนเอง

ข้อมูลพื้นฐานเบื้องต้นเกี่ยวกับท้องถิ่นเหล่านี้จะช่วยให้เราสามารถมองเห็นแนวทางในการจัดการกับองค์ความรู้เหล่านั้นได้อย่างถูกต้อง เหมาะสมกับบริบทของท้องถิ่นนั้นๆ ทั้งนี้เพื่อให้องค์ความรู้ต่างๆ เหล่านี้สามารถคงคุณค่าและความสำคัญในฐานะที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น

กรอบแนวคิดในการดำเนินงาน

การจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ธนบุรีศึกษา จะเป็นช่องทางสำหรับการเรียนรู้ การอนุรักษ์ พัฒนา และเสริมสร้างความตระหนักในคุณค่าของประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมท้องถิ่นธนบุรี ซึ่งถือเป็นมรดกอันทรงคุณค่าของธนบุรีและความเป็นชาติ

ปรัชญา

ศูนย์กลางการเรียนรู้ นำสู่การศึกษาค้นคว้า มุ่งพัฒนาท้องถิ่นธนบุรี

วิสัยทัศน์

มุ่งศึกษา รวบรวมองค์ความรู้ด้านประวัติศาสตร์ ศิลปะ วัฒนธรรมท้องถิ่นธนบุรี ส่งเสริมการอนุรักษ์ ทำนุบำรุง เผยแพร่ และพัฒนาให้เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ด้านประวัติศาสตร์ ศิลปะและวัฒนธรรมท้องถิ่นธนบุรี ภายในปี 5 ปี

วัตถุประสงค์ของศูนย์การเรียนรู้ธนบุรีศึกษา

1. เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์ศิลปะและวัฒนธรรมท้องถิ่นธนบุรีในแง่มุมต่างๆ แล้วนำเสนอให้สะดวกแก่การศึกษาเรียนรู้สำหรับผู้สนใจทั่วไป ซึ่งจะช่วยให้นำไปสู่การตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญ และหาแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาองค์ความรู้ต่อไป

2. เพื่อรวบรวมองค์ความรู้และพัฒนาองค์ความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่นธนบุรี ในรูปของเอกสาร งานวิจัย และสื่อสารสนเทศในรูปแบบต่างๆ เพื่อให้บริการแก่ผู้ที่สนใจ

3. เพื่อให้เป็นแหล่งส่งเสริมและสนับสนุนการเรียนการสอนด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่นธนบุรี และเพื่อให้สอดคล้องกับการเป็นมหาวิทยาลัยที่ตั้งอยู่ในเขตธนบุรี

หน่วยงานที่รับผิดชอบ

ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยธนบุรี

สถานที่ดำเนินการ

ใช้อาคารของศูนย์ศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยธนบุรี ซึ่งรูปแบบของอาคารที่เป็นเรือนไทยหมู่ 3 หลังเชื่อมต่อกัน บรรยากาศร่มรื่น ซึ่งมีความเหมาะสมแก่การเป็นแหล่งเรียนรู้

ร่างแผนการดำเนินงานโครงการจัดตั้ง “ศูนย์การเรียนรู้ธนบุรีศึกษา”

โครงการจัดตั้ง “ศูนย์การเรียนรู้ธนบุรีศึกษา” มหาวิทยาลัยธนบุรี กำหนดแผนปฏิบัติงานภายในระยะเวลา 5 ปี โดยแบ่งรายละเอียดของโครงการเป็น 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 รวบรวมองค์ความรู้ด้านประวัติศาสตร์ ศิลปะ และวัฒนธรรมท้องถิ่นธนบุรี (ระยะเวลา 2 ปี)

1. รวบรวมเอกสาร หลักฐานทางประวัติศาสตร์ บทความ หนังสือ งานค้นคว้าวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ ศิลปะ และวัฒนธรรมท้องถิ่นธนบุรี ทั้งภาษาไทยและภาษาอื่น

2. รวบรวมสื่อทุกชนิดที่เกี่ยวกับธนบุรีศึกษา เช่น ภาพถ่าย ซีดีรอม วิดีทัศน์ เป็นต้น

3. ศึกษาสำรวจโบราณสถานและพิพิธภัณฑสถานที่เกี่ยวข้องกับธนบุรีศึกษา

4. จัดทำสรุปประเด็นข้อมูลด้านประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ สังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์ไว้เป็นเอกสารเพื่อประโยชน์ในการค้นคว้าและเป็นข้อมูลสำหรับการพัฒนาต่อไป

ระยะที่ 2 พัฒนางค์ความรู้และสร้างองค์ความรู้ใหม่ (ระยะเวลา 2 ปี)

1. ศึกษาวิจัยต่อยอดงานวิจัยเดิมให้กว้างขวางและลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น โดยเน้นองค์ความรู้ที่ช่วยในการเป็นแหล่งข้อมูลสำคัญสำหรับการพัฒนา เช่น

1.1 งานด้านศิลปกรรมและวัฒนธรรมท้องถิ่นธนบุรี

1.2 งานด้านกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา

1.3 งานด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

2. ศึกษาวิจัยองค์ความรู้ที่มีอยู่เดิมให้มีความถูกต้องชัดเจน สะดวกต่อการศึกษาค้นคว้าของผู้สนใจทั่วไป รวมถึงการนำไปประยุกต์ใช้กับการพัฒนางานด้านต่างๆ

ระยะที่ 3 การเผยแพร่แลกเปลี่ยนองค์ความรู้ด้านธนบุรีศึกษาและการกำหนดทิศทางแผนงานในอนาคต (ระยะเวลา 1 ปี)

1. มีการจัดประชุมสัมมนาและเสวนาทางวิชาการเกี่ยวกับธนบุรีศึกษา

2. มีการจัดกิจกรรมเผยแพร่องค์ความรู้เกี่ยวกับธนบุรีศึกษาอย่างมีส่วนร่วมกับนักศึกษา เยาวชน และบุคคลทั่วไปที่สนใจ

3. มีการจัดประชุมบุคลากรและผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้องเพื่อกำหนดทิศทางและแผนปฏิบัติงานในระยะ 5 ปี ต่อไป

แผนปฏิบัติการดังกล่าว อาจมีการปรับเปลี่ยนได้ตามความเหมาะสม ขึ้นอยู่กับศักยภาพในการดำเนินงานตามแผน การสนับสนุนจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง รวมถึงการให้ความร่วมมือจากท้องถิ่นเอง

สิ่งสำคัญของการเป็นศูนย์การเรียนรู้ท้องถิ่น คือ การเข้าใช้ประโยชน์ของกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งคำว่า “การเข้าใช้ประโยชน์” นี้ หมายรวมในทุกรูปแบบ ทั้งการเข้าศึกษาเรียนรู้เรื่องท้องถิ่นโดยตรงไปจนถึงการบริหารจัดการให้ศูนย์การเรียนรู้นี้เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ ทั้งนี้เพื่อการเข้าถึง เพื่อให้การเรียนรู้เหล่านั้นซึมซับเข้าไปในกระบวนการเรียนรู้ที่ไม่ใช่การฝึนหรือบังคับ

บทสรุป

แหล่งเรียนรู้ด้านท้องถิ่นศึกษา มีความสำคัญในฐานะที่เป็นห้องเรียนที่ไม่มีข้อจำกัดชัดเจน ขวางกระบวนการเรียนรู้ของผู้ที่สนใจ ทั้งการเรียนรู้เพื่อเข้าใจรากเหง้าของตนเองรวมถึงการเรียนรู้เพื่อให้เข้าใจมิติทางสังคมที่หลากหลาย อันจะนำมาซึ่งการอยู่ร่วมกันอย่างเข้าใจในความแตกต่าง

ท้องถิ่นแต่ละแห่งต่างก็มีองค์ความรู้ที่เป็นของตนเองและมีคุณค่า หากว่ามีกระบวนการจัดการกับองค์ความรู้เหล่านั้นอย่างถูกต้องและเหมาะสม ซึ่งกระบวนการจัดการองค์ความรู้เหล่านี้จำเป็นต้องได้รับความร่วมมือจากหลายฝ่ายทั้งนักวิชาการ เจ้าของท้องถิ่นหรือผู้เป็นเจ้าขององค์ความรู้ รวมถึงบุคลากรผู้ดำเนินงานที่จะต้องเห็นคุณค่าและความสำคัญของการเป็นท้องถิ่นในมิติที่ถูกต้อง

สำหรับแนวทางของโครงการจัดตั้ง “ศูนย์การเรียนรู้ธนบุรีศึกษา” ของมหาวิทยาลัยธนบุรี เป็นอีก

หนึ่งแนวทางที่เป็นความพยายามจัดการกับองค์ความรู้ในแง่มุมต่างๆ ของท้องถิ่นธนบุรี โดยผ่านกระบวนการจัดการที่เป็นระบบ ทั้งนี้เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์ศิลปะและวัฒนธรรมท้องถิ่นธนบุรีในแง่มุมต่างๆ แล้วนำเสนอให้สะดวกแก่การศึกษาเรียนรู้สำหรับผู้ที่สนใจทั่วไปในรูปของแหล่งเรียนรู้ท้องถิ่น อันจะช่วยให้นำไปสู่การตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของท้องถิ่น ซึ่งดำเนินการด้วยการหาแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาองค์ความรู้ เพื่อรวบรวมองค์ความรู้และพัฒนาองค์ความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่นธนบุรี ในรูปของเอกสาร งานวิจัย และสื่อสารสนเทศในรูปแบบต่างๆ เพื่อให้บริการแก่ผู้ที่สนใจ รวมถึงเพื่อให้เป็นแหล่งส่งเสริมและสนับสนุนการเรียนการสอนด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่นธนบุรีในทุกระดับ

แบบจำลองของแผนการดำเนินงานหากสามารถดำเนินการอย่างเป็นระบบโดยแบ่งระยะเวลาของการดำเนินงานให้ชัดเจน แนวทางดังกล่าวก็สามารถประสบความสำเร็จได้ กล่าวคือกำหนดระยะเวลาในการดำเนินงานในการเริ่มจัดตั้งออกเป็น 5 ปี โดยมีรายละเอียดของโครงการเป็น 3 ระยะ คือ **ระยะที่ 1** รวบรวมองค์ความรู้ด้านประวัติศาสตร์ ศิลปะ และวัฒนธรรมท้องถิ่นธนบุรี (ระยะเวลา 2 ปี) **ระยะที่ 2** พัฒนาองค์ความรู้และสร้างองค์ความรู้ใหม่ (ระยะเวลา 2 ปี) และ**ระยะที่ 3** การเผยแพร่แลกเปลี่ยนองค์ความรู้ด้านธนบุรีศึกษาและการกำหนดทิศทางแผนงานในอนาคต (ระยะเวลา 1 ปี)

ความสำเร็จของแผนการดำเนินงานจำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนอย่างจริงจังจากภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ทั้งด้านงบประมาณ ด้านบุคลากร วัสดุอุปกรณ์ และเทคนิคการบริหารจัดการ สิ่งที่สำคัญที่สุดคือ การเห็นคุณค่าและความสำคัญในมิติที่เป็นนามธรรม

เอกสารอ้างอิง

- [1] ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). **พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554 เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 7 รอบ 5 ธันวาคม 2554**. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.
- [2] ทวีต อำไพพรรณ. (2550). การศึกษาแนวทางการออกแบบศูนย์การเรียนรู้เนื้อหาด้านประวัติศาสตร์ ชุมชน และศิลปวัฒนธรรมในพื้นที่ธนบุรี โดยการปรับประโยชน์ใช้สอยจากอาคารเก่าทรงคุณค่าและบูรณาการส่วนใหม่สถาปัตยกรรม. **วารสารวิจัยและสาระสถาปัตยกรรม/การผังเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการผังเมือง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.5(3)**
- [3] ความหมายของแหล่งเรียนรู้. (2557). สืบค้นเมื่อ 16 มีนาคม 2557, จาก <http://www.nmkac.th/>
- [4] กระทรวงมหาดไทย. (2550). **มาตรฐานศูนย์การเรียนรู้ชุมชน**. เอกสารอัดสำเนา.
- [5] สนอง โลหิตวิเศษ. (2544). **การศึกษาตลอดชีวิตภาควิชาการศึกษาผู้ใหญ่ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ**. กรุงเทพฯ: เอกสารอัดสำเนา.
- [6] ปราโมทย์ น้อยวัน และคณะ. **แนวทางการจัดศูนย์การเรียนรู้ชุมชน อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี**. การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช พิมพ์ครั้งที่ 2. เอกสารอัดสำเนา.
- [7] กระทรวงศึกษาธิการ. (2542). **พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์.
- [8] กิติศักดิ์ วิทยาโกมลเลิศ. (2545). **การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการตั้งถิ่นฐานจากชุมชนน้ำสู่บกในพื้นที่เมืองฝั่งธนบุรี**. วิทยานิพนธ์ปริญญาการวางผังเมืองมหาบัณฑิต สาขาวิชาการวางผังเมือง ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.